

Дата: 15.12.2022

Урок № 22

Тема: Творчість Євгена Маланюка. Художнє осмислення героїчної і трагічної історії України, оптимістичний висновок про її майбутнє у вірші «Уривок з поеми».

Мета: (формувати компетентності): предметні: знання про особливості розвитку і функціонування української літератури за кордоном, «празьку школу» української поезії та її представників, коротко про життя і творчість Є. Маланюка; **ключові: уміння вчитися:** навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; **інформаційну:** навички роботи з інформаційними джерелами; **загальнокультурну:** прагнення до літературної освіти, естетичний смак, світогляд; **міжпредметну:** здатність учня застосовувати знання, які належать до певного кола навчальних предметів (історія); **комунікативну:** здатність застосовувати під час спілкування знання мови, способи взаємодії з людьми; толерантно відстоювати власну думку.

Матеріали до уроку:

Для української нації явище еміграції — характерне, як і для багатьох народів світу. Покидали рідну землю з різних причин: економічних (пошуку кращого життя, заробітку — це перша хвиля), політичних (виїжджали ті представники народу, а серед них і письменники, які брали активну участь у розбудові держави й могли чекати на фізичне знищення від більшовицького уряду, — друга хвиля), третя хвиля української еміграції накрила Європу наприкінці Другої світової війни. Оскільки перша хвиля української еміграції на межі ХІХ-ХХ ст. вважається трудовою, то вона не вирізняється особливими літературними здобутками. Це заробітчанські та емігрантські народні пісні, які дійшли до нас у збірниках Володимира Гнатюка, Філарета Колесси та інших фольклористів.

Представники другої хвилі еміграції — учасники фатальних для України подій 1917-1922 рр. Крах свободи і незалежності, зумовлений більшовицькою інтервенцією взимку 1918 року, відкинув націю у прірву небуття. Народ виявився не готовим до державотворення, а уряд закомплексувався на антинаціональних соціалістичних ілюзіях: єдиним офіційним стилем мистецтва було проголошено соціалістичний реалізм. Письменники, які емігрували, мали більшу свободу художнього вираження, а також можливість критично осмислювати події в Україні. Розмірковуючи над причинами трагедії України, воїни УНР, що опинилися в інтернованих таборах, усвідомили потребу утверджувати рух української ментальності, не дати йому розפורшитися. Чимало українців, серед яких письменники, художники, композитори, науковці, емігрували до Чехословаччини. Тодішній президент цієї країни Томаш Масарик симпатизував українцям і сприяв тому, щоб вони могли здобути освіту рідною мовою. У 1922 році у Подєбрадах було відкрито Українську господарську академію, до якої одразу ж вступило 300 студентів. У Празі функціонував Вищий педагогічний інститут імені Михайла Драгоманова, Український вільний університет, Українська мистецька студія, де зосередилося чимало наукової та творчо обдарованої молоді.

Закономірно, що тут розквітало мистецтво слова, зокрема у творчості поетів, більшість із яких зі зброєю в руках виборювали державність України. **Юрій Дараган, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Олег Ольжич, Оксана**

Лятуринська, Олена Теліга, Олекса Стефанович, Юрій Клен та інші, об'єднані світоглядними засадами, державними переконаннями, проблематикою й високомистецькими уподобаннями, утворили так звану поетичну «празьку школу».

Є. Маланюк писав: «Може, найважливішим з наших завдань, як національної спільноти, було, є і буде: пізнати себе. Наше покоління узріло батьківщину в зовсім іншій світлі. Вона виглядала зовсім інакше в періоді бездержавному; інакше — у війні за державність; інакше — в часі короткотривалої державності».

За своїм стилем її учасники були **неоромантиками**, але філософською заглибленістю й любов'ю до класичних форм споріднювалися з київськими неокласиками. У їхніх творах — болісні роздуми над причинами поразки у визвольних змаганнях за державність України. Вони сформулювали свою концепцію людини. Це — духовно сильна й вольова людина, національно свідомий українець, який з ідейних переконань віддасть життя за незалежність України.

Характерною ознакою поезії представників «празької школи» є **історіософічність** (позначена мудрістю історія). У їхніх поезіях звучали історичні мотиви у своєрідному аспекті — оживлення історії в собі, присутність у естві ліричного героя далекого і близького минулого через зміщення часових чи просторових шарів. Поети «празької школи» зверталися до тем, на які в Україні було накладено табу: репресії, голодомор.

Євген Маланюк (1897-1968) належить до когорти найславніших синів і найзначніших майстрів слова України ХХ ст. Поет, літературний критик, історик і теоретик української словесності та культури, незрадливий лицар-патріот, Є.Маланюк всі сили, талант, енергію віддав на благо рідної Вітчизни. Це визначило і його долю: як славу, так і драматичну й трагічну.

Народився Євген Маланюк 2 лютого 1897 року в родині військового в Новоархангельську. Після закінчення Єлисаветградського реального училища вступає до політехнічного інституту в Санкт-Петербурзі. 1917 року, коли почалася боротьба за українську державність, Маланюк стає старшиною у війську УНР. 1920 року, після падіння держави, він опиняється в Галичині, разом із інтернованими українськими угрупованнями у Польщі, потім Чехословаччині, де 1923 року закінчує гідротехнічний відділ Української Господарської Академії.

На цей період і припадає становлення Маланюкового таланту та вихід першої збірки під назвою «Стилет і стилос» (1925). Маланюк (за власним висловом) змінив зброю воїна (стилет) на перо поета (стилос) і став лідером «празької школи». Роком пізніше в Гамбурзі побачить світ ще одна книга поезій — «Гербарій» (вона була написана першою, але затрималася з виходом у видавництві). У цих книгах Є.Маланюк виявив себе як митець державницького мислення, який болісно роздумує над уроками й причинами втрати Україною незалежності.

За нових умов, що склалися, поет все-таки бачив перспективи для державної самостійності, а тому проголосив активну концепцію мистецтва, окреслив ту роль, яку повинна відіграти поезія в боротьбі за кращу долю народу.

У 1929 році Є. Маланюк виїздить до Варшави. Тут він влаштовується на роботу в міському магистраті. Робота, сім'я, література. Це — його світ.

Навколо Є. Маланюка та Юрія Липи, котрий теж переїхав до Варшави, об'єднуються українські письменники, створюється нова літературна громада під

назвою «Танк». До неї входили Н. Лівницька-Холодна, Ю. Косач, П. Лукасевич та інші.

Живучи за межами України, Є. Маланюк ні на мить не поривав з нею. В одному з листів до Н. Лівницької-Холодної поет писав: «На Україні голод... На Херсонщині доїдають яшний хліб... На східних окраїнах степу вже їдять лободу... «Земля і залізо» (це про свою збірку) потрібна, як черговий удар ломакою по голові замакітреній Сов-владі».

Своїми віршами поет відгукнувся на страшні репресії в Україні. Адже за час злету літературного життя української громади в Чехо- Словаччині та Польщі, в Україні вже майже не залишилося пись-менників, їхні голоси загубилися «в льохах оглохлих чрезвычайок і сніговіях Соловок».

Його творчість поділяється на **два періоди**: перший охоплює 1925-1943 роки: збірки «Стилет і стилос» (1925), «Гербарій» (1926), «Земля й залізо» (1930), «Земна мадонна» (1934), «Перстень Полікрата» (1939). Другий — 1944-1968 роки: збірки «Влада» (1951), «П'ята симфонія» (1954), «Остання весна» (1959), «Серпень» (1964). Остання вийшла після смерті поета, серце якого перестало битися 16 лютого 1968 року в Нью-Йорку.

Основні теми (мотиви) творчості Є. Маланюка:

- магістральна тема всієї його творчості — Україна, її доля, її історія;
- вимушена розлука з рідною землею — головний мотив творчості поета в еміграції;
- осмислення історії українського народу.

Методичний коментар. Крім відомостей про митців слова, які входили до «празької школи», варто познайомитися з окремими їхніми поезіями. Вдалий варіант — учні заздалегідь (самостійно чи з допомогою вчителя) обирають 1-2 поезії «пражан» і виразно читають (декламують) на уроці.

Питання для самоконтролю:

1. Тестові завдання

1. До якої країни емігрувала значна кількість представників української інтелігенції під час другої хвилі еміграції?

А Німеччини Б Австрії В Чехословаччини Г Угорщини

2. У якому рядку всі поети є представниками «празької школи»?

А О. Теліга, О. Олесь, О. Степанович

Б Є. Маланюк, Л. Мосендз, О. Ольжич В О. Лятуринська, Є. Маланюк, М. Вороний

Г В. Винниченко, Н. Лівницька-Холодна, Ю. Дараган

3. На думку поетів «празької школи», концепція людини — це...

А слабка духом людина, не здатна на вольові вчинки.

Б духовно сильна особистість, яка з ідейних переконань готова на самопожертву

В людина-песиміст, яка не має віри в краще майбутнє Г людина, для якої понад усе — матеріальне збагачення

4. Перша «ластівка» в доробку поетів «празької школи» — це збірка:

А О. Лятуринської «Гусла»

Б Ю. Дарагана «Сагайдак»

В Є. Маланюка «Стилет і стилос»

Г Л. Мосендза «Відплата»

5. Справжнє прізвище Олега Ольжича

А Косач Б Очерет В Лозов'ягін Г Кандиба

6. Скульптором серед представників «празької школи» був(ла):

А О. Лятуринська Б Н. Лівницька-Холодна В Ю. Дараган Г Л. Мосендз

7. Наскрізною ознакою поезії поетів-«пражан» є:

А історіософічність Б пейзажність В сентиментальність Г речитативність

8. Хто з поетів назвав себе «імператором залізних строф»?

А Ю. Дараган Б Олег Ольжич В Є. Маланюк Г О. Стефанович

9. Хто із представників «празької школи» очолив Спілку письменників України під час Другої світової війни?

А О. Лятуринська Б О. Теліга В Л. Мосендз Г Н. Лівицька-Холодна

10. Яка із зазначених назв збірок не належить Є. Маланюку?

А «Гербарій» Б «Земля і залізо» В «Земна Мадонна» Г «Стефанос»

11. Стилос — це:

А У давнину паличка для писання на дерев'яних таблицях, покритих воском

Б Холодна зброя, невеликий кинджал із тонким і гострим клинком

В Назва часопису, в якому друкувалися поети «празької школи» Г Прізвище одного із представників «празької школи».

12. Символічні образи Земної Мадонни та Степової Еллади пронизують творчість

А Л. Мосендза Б Олега Ольжича В Ю. Дарагана Г Є. Маланюка

Євген Маланюк

Робота над поезією «Уривок з поеми»

Рокотати — 1. Утворювати розкотисті монотонні звуки, рокіт. 2. Лунати, звучати (про рокітливі звуки).

Криця — 1. Те саме, що сталь. 2. Шматок неочищеного від різних домішок заліза пористої будови, який утворюється під час виплавляння сталі з руди або чавуну. 3. Те саме, що кресало.

Прерія — рівнинна місцевість у Північній Америці з трав'янистою рослинністю степового типу. Степовий ландшафт, що нагадує піку місцевість.

Синюха — річка в Україні, в межах Новоархангельського і Вільпанського районів Кіровоградської області та Первомайського району Миколаївської області. Ліва притока Південного Бугу (басейн Чорного моря).

Паралітик — людина, хвора на параліч.

Гураган — буря, буревій, (з вихором) шуря-буря, смерч, тайфун. Західний Буг — річка в Україні, Білорусі та Польщі (де називається просто Буг), ліва притока Нарева (басейн Вісли).

Ідейно-художній аналіз

- Яким постає образ ліричного героя із перших рядків поезії? (Це справжній українець, який знає історію свого народу, якому бо лить сучасне, тому і в своїх переконаннях він «закохавсь в гучних віках» і «...волю прлюбив державну»)

- Про які історичні події Є. Маланюк згадує, називаючи імена та прізвища постатей, пов'язаних з ними? (Згадуючи Богдана Хмельницького, Мазепу, Гонту, Залізняка, автор намагається осмислити героїчні і трагічні сторінки історії народу. Мотив боротьби за державність України присутній майже в кожній строфі)

Методичний коментар

На даному етапі уроку можна використати міжпредметні зв'язки (історія): запропонувати учням пригадати, на яких теренах історичного минулого зустрічаються вищезгадані прізвища та імена, акцентувати увагу на їхній ролі в державотворенні.

- Прокоментуйте бачення причин поразки державності України через художнє слово автора поезії. (Є. Маланюк вдається до екскурсу в минуле і згадує різні

історичні часи, які позначилися важливими випробуваннями для українського народу. Звинувачуючи «міцних поплічників Богдана», «тих отаманів курінних», автор подає образ скривавленого обличчя (муки), що асоціюється зі станом тодішньої України)

- Ким захоплюється автор вірша? (Є. Маланюк симпатизує тим, кому не байдужа доля України, «чия залізна голова / І з-під катівської сокири / Жбурляла в чернь такі слова, / Що їй мороз ішов за шкіру», «й чия упевнена рука / Зміцняла сивого Мазепу/»). Простежується ідея самопожертви, відданості Батьківщині. Незважаючи на те, що «... в батуринським огні / Дер жава рухнула.../», до боротьби стали «Залізняка майбутні діти». Автор на стороні сильних духом, бо ж «Вони лишилися, як криця! / І жадний примус, жадне зло / Їх не примусило скоритись!»)

- З якою метою поет згадує рядки «Заповіту» Т. Шевченка? (Учні вказують на постать Кобзаря як генія, пророка українського народу, носія ідеалів добра і справедливості. Цитують фрагменти «Заповіту», висловлюють думки щодо однозвучного із Т. Шевченком заклик у Є. Маланюка «Вставайте! Кайдани порвіте!»)

- Яким є ставлення ліричного героя до Батьківщини? (Попри все ліричний герой любить рідну землю, «Бо ж там тече козацький Буг ...», «...там весен вербний пух / І дух землі — з дитинства нюхав»)

- Яка ідея поезії? (Автор засуджує загарбницьку, нищівну політику ворогів, які посягають на державність країни «як не калічила Москва, / Не спокушав її розгон той...»). Автор спонукає критично оцінити минуле і сучасне, тому ворогів він попереджає, що «Не паралітик і не лірник / Народ мій» і «в гураган подій/ жбурне тобою ще невірний». Він передбачає, що випробування для народу будуть: «Ще засилатимеш, на жаль, / До Києва послів московських», але знищити український народ як націю, Україну як державу ворогові не вдасться, бо «... по паркету наших заль / Ступати лаптю буде сковзько»)

- У чому актуальність, твору? Прокоментуйте символічність назви. (Поезія Є.Маланюка на часі, адже Україна знову переживає посягання на державність, суверенітет. В країні йде війна, і, цитуючи Маланюка, кожен українець (як і ліричний герой вірша) усвідомлює, що «не паралітик і не лірник мій народ» і «в ураган подій» здатний захистити свою землю від «послів московських». Символічність назви учні трактують по-своєму, та все ж «Уривок з поеми» — це уривок з історії України життя її народу. І нехай цей уривок «героїчний і трагічний водночас, він тісно переплітається із сьогоденням. І знайдуться поети, які для майбутніх поколінь напишуть наступний «Уривок з поеми», у якому згадуватимуться імена воїнів АТО, Небесної Сотні і всіх тих, хто причетний сьогодні до долі України)

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту [y.levchuk2976@gmail.com](mailto:levchuk2976@gmail.com)

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.